

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА

УДК 343.34

Литвин О.П.,
професор, декан юридичного факультету
Академії муніципального управління

МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ, ЯК ОДИН ІЗ ЕЛЕМЕНТІВ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ЗАГАЛЬНОЇ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню рівня правових механізмів державного управління у сфері використання природних ресурсів, як елементів кримінально-правової охорони загальної громадської безпеки. Визначаються існуючі теоретичні та практичні проблеми у механізмі державного управління та правового регулювання у сфері регіонального управління та місцевого самоврядування при використанні природних ресурсів. За результатами проведеного дослідження робиться висновок і визначаються шляхи вирішення теоретичних і практичних проблем державного управління та правового регулювання тощо.

Аннотация. Стаття посвящена исследованию уровня правовых механизмов государственного управления в сфере использования природных ресурсов, как элементов уголовно-правовой охраны общей общественной безопасности. Определяются существующие теоретические и практические проблемы в механизме государственного управления, а также правового регулирования в сфере регионального управления и местного самоуправления во время использования природных ресурсов. За результатами проведенного исследования делается вывод и определяются пути решения теоретических и практических проблем государственного управления и правового регулирования и т.д. и т.п.

Annotation. The article is devoted research of level of legal mechanisms of state administration in the field of the use of natural resources, as elements of ugodovno-pravovoy guard of general public safety. Existent theoretical and practical problems are determined in the mechanism of state administration, and also legal adjusting in the field of regional management and local self-government during the use of natural resources. As a result of the conducted research drawn conclusion and the ways of decision of theoretical and practical problems of state administration and legal adjusting are determined et cetera etc.

Постановка проблеми. Провести комплексне дослідження рівня механізмів державного управління у сфері використання природних ресурсів, як елементів охорони загальної громадської безпеки.

Ступінь наукової розробки проблеми. Дослідженнями складів злочинів, передбачених статтями 236-244, 251-253, 261, 262, 265 -269, 274, 326, 327 КК та проблем пов'язаних з ними в тій чи іншій площині займались М.І. Бажанов, Ю.В. Баулін, Ф.Г. Бурчак, П.С. Дагель, М.Й. Коржанський, І.П. Лановенко, О.П. Литвин, Р.І. Мінаєв, Е.Ф. Побегайло, Л.Ф. Соколов, С.А. Тарарухін, В.П. Тихий, А.Ш. Якупов та ін.

Метою статті є визначення існуючих теоретичних та практичних проблем у механізмі державного управління та правового регулювання у сфері регіонального управління та місцевого самоврядування при використанні природних ресурсів. За результатами проведеного дослідження запропонувати шляхи вирішення теоретичних і практичних проблем державного управління та правового регулювання тощо.

Викладення основного матеріалу. На відміну від існуючих соціальних ідей і політичних орієнтацій, ідея побудови в Україні демократичної правової держави, забезпечення при цьому верховенства права і пріоритету прав людини і громадянина над іншими соціальними цінностями практично сприйнята всім суспільством як дороговказ розвитку державного ладу України. Реалізація цих ідей пов'язана не тільки зі створенням сучасного законодавства, забезпеченням законності в діяльності держави та її органів, муніципальної системи і суспільних формувань, надійної, швидкої і справедливої юстиції, незалежного правосуддя, а й з подоланням небезпечного явища правового нігілізму в суспільній свідомості, а також формування високого рівня правової культури як суспільства в цілому, так і кожної людини.

Необхідною умовою розвитку цих процесів є їх правовий супровід і забезпечення державою (представленою на місцях регіональними управліннями та місцевим самоврядуванням) - єдиною на території країни політичною організацією, що уособлює суверенітет, джерелом якого є народ України. Але держава і право мають не тільки інструментальне значення і «самостійну цінність». Саме держава повинна забезпечити своїм громадянам право жити цивілізованим життям і гарантувати людині відповідні свободи. До цієї мети суспільство прийде тільки через підвищення відповідальності, забезпечення якої покладено на інститути державної влади, рішучі дії щодо економічного, політичного і соціального реформування, створення якісної правової бази для таких дій.

У ст. 16 Конституції України одним з обов'язків держави визначається «забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи — катастрофи планетарного масштабу, збереження генофонду Українського народу...».

Таким чином, держава забезпечує необхідні заходи для охорони і науково обгрунтованого, раціонального використання земель, їх надр, водних ресурсів, рослинного та тваринного світів, для збереження чистоти повітря і води, забезпечення відтворення природних багатств та забезпечення здорового для життя і здоров'я людини навколишнього природного середовища.

Тому протягом 90-х років у нашій державі йшов інтенсивний процес розроблення екологічного законодавства, а також формування концептуальних засад екологічної політики держави. Свідченням цього стало затвердження 5 березня 1998 р. «Основних напрямків державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних

ресурсів та забезпечення екологічної безпеки» [1]. Саме на підставі цього документа, що поєднує стратегічні цілі з конкретними завданнями, розробляються та реалізуються міждержавні, державні, галузеві, регіональні й місцеві програми в галузі охорони довкілля та екологічної безпеки. У надзвичайно стислі терміни розробляються та оформлюються правові засади для вирішення екологічних проблем, впроваджено раціональний механізм природокористування у відповідності з міжнародними вимогами створюється національна система стандартів у сфері забезпечення екологічної безпеки та ефективного природокористування. Враховуючи, що для людини найціннішими та найбільш використовуваними ресурсами є вода й повітря, а також беручи до уваги основну екологічну проблему ХХІ ст. — забруднення довкілля відходами, було передбачено наступні напрями державної екологічної політики: 1) екологічно раціональне використання природного та соціально-економічного потенціалу держави, збереження сприятливого середовища життєдіяльності суспільства; 2) економічно обгрунтоване вирішення проблем, які виникають внаслідок забруднення довкілля, небезпечних природних явищ, техногенних аварій та катастроф; 3) розвиток міжнародного співробітництва щодо збереження біорозмаїтності, охорони озонового шару Землі, запобігання антропогенній зміні клімату, захисту лісів і лісовідновлення, транскордонного забруднення довкілля, відновлення природного стану Дніпра, Дунаю, Чорного і Азовського морів.

Сучасний стан навколишнього середовища свідчить, що екологічні проблеми обумовлені двома основними факторами: нераціональним марнотратним використанням природних ресурсів, що знижує продуктивність біосфери, і забрудненням, яке загрожує всьому живому, у першу чергу благополуччю людини і її здоров'ю. Така екологічна ситуація в Україні формувалася протягом тривалого періоду через нехтування об'єктивними законами розвитку і відтворення природно-ресурсного комплексу. Відбувалися структурні деформації народного господарства, за яких перевага надавалася розвитку в Україні сировинно-видобувних, найбільш екологічно небезпечних галузей промисловості. В економіці України перевага надавалася ресурсомістким та енергоємним технологіям, впровадження та нарощування яких здійснювалося найдешевшим способом — без будівництва відповідних очисних споруд та дотримання елементарних норм і правил природокористування. Ці та інші чинники, зокрема низький рівень екологічної свідомості суспільства, призвели до значної деградації довкілля України, надмірного забруднення поверхневих та підземних вод, повітря і земель, нагромадження у великих кількостях шкідливих, високотоксичних відходів виробництва. Такі процеси тривали десятиріччями і призвели до різкого погіршення стану довкілля [2]. При цьому недостатня увага приділялася розробленню і впровадженню нормативів і стандартів у галузі екологічної безпеки.

Протистояння економіки й екології — одна з вузлових проблем охорони навколишнього природного середовища. До недавнього часу її намагалися вирішувати в основному шляхом застосування адміністративно-правових методів: заборон і обмежень, адміністративних і карних покарань. Це не дало очікуваного ефекту. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» (розділ X) [3] згладжує це протиріччя шляхом включення в механізм регулювання екологічних відносин такого принципу економічного стимулювання: охорона навколишнього природного середовища тільки тоді буде надійною, коли стане складовою частиною самого господарського механізму, коли вона буде економічно вигідною господарюючому суб'єкту.

Для досягнення такого результату в сфері охорони навколишнього природного середовища законодавчо передбачається ведення обліку і соціально-економічної оцінки природних ресурсів; планування і фінансування заходів і програм з охорони навколишнього природного середовища; надання суб'єктам господарювання права експлуатації природних об'єктів на підставі ліцензій; установлення лімітів використання природних ресурсів, викидів і скидів забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище і розміщення відходів на платній основі тощо.

Сукупність перерахованих заходів входить до поняття економічного механізму охорони навколишнього природного середовища. Засобом же поєднання екологічних інтересів з економічними інтересами суспільного прогресу Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» називає екологічні стандарти і нормативи (ст. ст. 31—33).

Мета екологічної стандартизації і нормування — це встановлення комплексу обов'язкових норм, правил, вимог з охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів і забезпечення екологічної безпеки (ст. 31). Державні стандарти визначають поняття і терміни, режим використання й охорони природних ресурсів, методи контролю за станом навколишнього природного середовища, вимоги по запобіганню шкідливому впливу забрудненого навколишнього природного середовища на здоров'я людей, інші питання, пов'язані з охороною навколишнього природного середовища і використанням природних ресурсів (ст. 32).

Відповідно до ст. 11 Закону України «Про стандартизацію» [4] розрізняють, залежно від суб'єкта стандартизації, який приймає чи схвалює стандарти: «національні стандарти, кодекси ustalеної практики та класифікатори, прийняті чи схвалені центральним органом виконавчої влади у сфері стандартизації, видані ним каталоги та реєстри загальнодержавного застосування; стандарти, кодекси ustalеної практики та технічні умови, прийняті чи схвалені іншими суб'єктами, що займаються стандартизацією» [5]. В Декреті Кабінету Міністрів України «Про стандартизацію і сертифікацію» (ст. 4) [6] нормативні документи з питань стандартизації розрізняються за сферою дії і поділяються на: державні

стандарти України; галузеві стандарти; стандарти науково-технічних і інженерних товариств і спілок; технічні умови; стандарти підприємств.

Управління діяльністю щодо охорони довкілля та раціонального використання природних ресурсів забезпечується постійно діючою та поновлюваною системою нормативної документації для контролю за забрудненням атмосферного повітря, водних об'єктів і ґрунтів, а також для нагляду за викидами в природне середовище. Таку систему становлять [7]:

1. Міждержавні стандарти, настановчі документи, рекомендації.
2. Державні стандарти України (ДСТУ).
3. Республіканські стандарти колишньої УРСР, затверджені Держпланом колишньої УРСР чи Міністерством економіки України до 1 серпня 1991 р.
4. Наставовчі документи центрального органу стандартизації (керівні нормативні документи та рекомендації).
5. Державні класифікатори.
6. Галузеві стандарти (ОСТ) і технічні умови (ТУ) колишнього СРСР, затверджені до 1 січня 1992 р., якщо вимоги цих НД не втратили чинності.
7. Галузеві стандарти України (ГСТУ), зареєстровані відповідним органом.
8. Технічні умови, зареєстровані територіальними органами стандартизації.
9. Нормативні документи центральних органів виконавчої влади.

На даний час у галузі охорони довкілля та раціонального використання природних ресурсів діє близько 200 стандартів (у широкому розумінні), в тому числі: понад 70 — гармонізованих міжнародних та регіональних стандартів; близько ста — державних стандартів України та настановчих документів (технічні умови щодо відходів виробництва — ТУ 1693—89); інші — галузеві стандарти, які прямо не стосуються, але містять суттєві положення щодо охорони довкілля та раціонального використання природних ресурсів. Наприклад, у системі стандартів у будівництві існує ДСТУ БА. 1.1-72-2000 щодо екологічних характеристик будівельних матеріалів.

На базі екологічних стандартів і екологічних нормативів Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» пред'являє до господарюючих суб'єктів наступні екологічні вимоги (ст. ст. 51—56): щодо розміщення, проектування, будівництва, реконструкції, введення в дію і експлуатації підприємств, споруд та інших об'єктів; при застосуванні засобів захисту рослин, мінеральних добрив, інших токсичних речовин і препаратів; від неконтрольованого і шкідливого біологічного впливу: акустичного, електромагнітного, іонізуючого й іншого шкідливого впливу фізичних факторів і радіоактивного забруднення; від забруднення виробничими, побутовими та іншими відходами; щодо екологічної безпеки транспортних засобів.

Спеціальні екологічні вимоги Закон передбачає також при проведенні наукових досліджень, впровадженні відкриттів, винаходів, застосуванні нової техніки, устаткування, технологій і систем; щодо військових, оборонних об'єктів і військової діяльності; при розміщенні і розвитку населених пунктів тощо.

У цілому в системі стандартів у сфері охорони довкілля, на нашу думку, можна виділити таку структуру:

1. Загальні засади (термінологія і визначення; порядок розроблення, побудови, викладу, оформлення, узгодження, затвердження, позначення та реєстрації; гармонізація з міжнародними стандартами).

2. Стандарти щодо використання, охорони та відтворення природних ресурсів (водних об'єктів; атмосферного повітря; земельних ресурсів: рослинного і тваринного світу; лісових ресурсів; надр).

3. Окремі питання стандартизації в сфері довкілля (поводження з відходами; управління навколишнім середовищем; екологічного аудиту; засобів контролю за якістю та чистотою: надзвичайні природні ситуації).

При вирішенні проблем природокористування людство прийшло до розуміння, що подальший розвиток технічного прогресу неможливий без оцінювання впливу нових технологій на екологічну ситуацію. Нові умови, що створюються людиною, повинні «замикатися» для забезпечення незмінності тих основних параметрів системи «планета Земля», які впливають на її екологічну стабільність.

Звичайно, що повністю виключити вплив антропогенної діяльності на стан довкілля в сучасних умовах нереально, а тому не варто й ставити питання таким чином. Однак можливо і необхідно систематично вдосконалювати діючі та впроваджувати нові норми й правила забезпечення гармонійного існування людини в природній системі. Одним з перспективних напрямів такого вдосконалення, на нашу думку, повинна стати систематизація і широке впровадження нормативно-правових актів щодо стандартизації в сфері використання, збереження та охорони довкілля.

Тут необхідно нагадати про концепцію регіональної екологічної політики – як єдиного визначального нормативного документу на регіональному рівні, що має забезпечити злагоджену взаємодію різних державних і регіональних структур та суспільних інституцій у формуванні та проведенні регіональної екологічної політики як складової державної екологічної політики, спрямованої на забезпечення екологічної безпеки та сталого розвитку окремої території у контексті національної безпеки України.

Регіональна екологічна політика – це особлива сфера управління розвитком суспільства, окремо взятої адміністративної території у складі України, спрямована на гармонізацію життя та здоров'я населення, забезпечення екологічної безпеки, збалансованого використання природних ресурсів.

Об'єктивні можливості досягнення поставленої мети визначає базис екологічної політики. Це — система правових норм, спосіб організації суспільного виробництва, виробничо-технологічний потенціал природокористування і екологічна культура суспільства [8].

Основними напрямками названої політики є допустимі форми використання природоохоронного потенціалу на основі планування, стимулювання та контролю з боку держави і застосування нормативно-правових аспектів, створення та впровадження еколого-сумісних технологій, моніторингу, експертизи, гласності, виховання бережливого ставлення до природи у всіх громадян тощо.

Кожен регіон нашої держави розробляє свої, з урахуванням індивідуальної специфіки господарювання, чинники екологічної небезпеки, напрями екологічної політики.

Реальну загрозу екологічній безпеці створює те, що майже в усіх регіонах України природокористування і природоохоронна діяльність розведені організаційно і концептуально. Одні відомства, підприємства нещадно експлуатують природу, а інші — нечисленні і маловпливові — її захищають. Як правило, установи та відомства дотримуються режиму таємності щодо екологічної обстановки в зоні діяльності підпорядкованих їм підприємств. Відомства прагнуть за будь-яку ціну уникнути відповідальності за помилки, незважаючи на їхній згубний характер [9].

За сучасних умов неефективна екологічна політика або ж її відсутність спричиняють екологічні катастрофи, цілковите порушення екологічної рівноваги, що ставить під загрозу існування всього живого в окремому регіоні або в глобальному масштабі.

Концептуальні положення правових засад регіональної екологічної політики повинні «базуватися на реальній правовій основі, а також визначати стан захищеності (незахищеності) права на екологічну безпеку як пріоритетного і абсолютного юридичного феномена в системі екологічних прав людини, інших фізичних і юридичних осіб, а в передбачених законом і міжнародним договором випадках — прав суспільства і держави» [10].

В розробленні змісту Концепції правових засад регіональної екологічної політики повинні бути положення, які потребують корекції в контексті національної екологічної безпеки з огляду на особливості місцевої, регіональної безпеки, вироблення правового механізму «особливо на юрисдикційному рівні, уточнення окремих ознак екологічної безпеки, що, безперечно, сприятиме практиці реалізації основних юридичних можливостей особи, суспільства і держави (держав) у сфері національної та глобальної екологічної безпеки». Як зауважує В. Андрейцев, обов'язки щодо гарантування екологічної безпеки мають покладатися на фізичних і юридичних осіб, які здійснюють екологічно небезпечні види діяльності або експлуатують об'єкти підвищеної небезпеки.

Регіональна екологічна політика визначається виходячи з пріоритетності національних і регіональних інтересів, є невід'ємною складовою державної екологічної політики. Вона органічно вплітається в державну політику національної екологічної безпеки і здійснюється шляхом реалізації стратегій, концепцій і програм відповідно до чинних нормативних актів як на державному рівні, так і правових актів місцевих органів влади і самоврядування.

Вивчення правових аспектів названої політики дозволяє корелювати систему правових механізмів, створювати адекватну загрозуючим чинникам економічно виважену, керовану ланку екологічної безпеки, яка забезпечувала б право громадян на реалізацію екологічних прав на здоров'я, безпечне навколишнє середовище.

Так, О. Колбасов стверджує, що екологічна безпека базується на концепції всеохоплюючої системи міжнародної (глобальної) безпеки, в якій перша розглядається як органічна частина і ключовий компонент даної системи [11].

Таким чином, виходячи з викладеного вище, слід дійти висновку, що національна екологічна безпека України є компонентом глобальної, світової безпеки і ніяк, ніколи не може бути проблемою лише нашої держави. А, отже, проблема окремого регіону не може залишатися тільки проблемою конкретної адміністративної території України (приклад тому — катастрофа на Чорнобильській АЕС).

Регіональні (територіальні) програми у сфері забезпечення радіаційної безпеки мають розробити і виконувати місцеві органи державної виконавчої влади із залученням організацій, що використовують джерела іонізуючого випромінювання, а також населення та громадських об'єднань [12].

Регіональні чинники переважно визначають передумови до виникнення реальних загроз і у сфері охорони природного середовища. Забезпечення екологічної політики і підтримання екологічної рівноваги на території країни потребують заходів чіткої регіональної спрямованості державної політики, регулювання природно-господарської збалансованості регіонів.

Розв'язанню проблеми регіональної екологічної політики може сприяти адміністративна реформа. Серед її напрямів — передача частини повноважень на регіональний рівень, у розвиток місцевого самоврядування. Важливою складовою вказаної реформи є державна і регіональна екологічна політика. Саме вона покликана передбачити створення ефективно діючої системи влади та управління в центрі і на місцях, здійснити фінансово-економічне та нормативно-правове забезпечення територій на основі оптимального поєднання загальнодержавних і місцевих інтересів [13]. У Концепції повинні чітко знайти відображення ознаки удосконалення територіальної організації державної влади та місцевого самоврядування. Це, зокрема, передбачає децентралізацію і деконцентрацію повноважень центральних органів,

розмежування та збалансування з метою уникнення дублювання повноважень між місцевими державними адміністраціями та органами місцевого самоврядування.

Взаємовідносини між центром і територіями щодо розвитку регіональної екологічної політики повинні бути на довгостроковій основі, із законодавчим визначенням засад державної підтримки регіонів. Процес децентралізації влади у сфері відповідальності та повноважень щодо забезпечення екологічної безпеки окремої адміністративної території має супроводжуватися розподілом фінансових ресурсів між державним і місцевими бюджетами.

Політика держави щодо адміністративно-територіальних одиниць повинна бути гнучкою і динамічною, зрозумілою і конструктивною, має враховувати місцеві та регіональні особливості, специфіку наявних в регіонах соціально-економічних проблем.

Екологічна політика держави в умовах її незалежності є предметом дослідження різних галузей науки. У еколого-правових дисциплінах дослідження регіональної названої політики нерозривно пов'язане з розробленнями у галузі забезпечення екологічної безпеки держави. Ефективність здійснення заходів, форм і методів забезпечення даної безпеки визначається шляхом прогнозування оцінки стану розвитку екологічних ризиків на регіональному рівні, об'єктивне визнання загроз, встановлення їх сутності та можливих наслідків і є запорукою планування правових, організаційно-управлінських та економічних заходів щодо запобігання або реагування на наслідки негативних проявів.

Більшість з перерахованих завдань взаємопов'язані між собою і мають регіональний характер, що обумовлено комплексністю екологічних проблем. Це свідчить про роль, яку покликані відігравати місцеві органи у їх вирішенні. Досвід показує, що галузям вказані завдання не під силу [14].

Так, Ю. Шемшученко влучно і виважено стверджує, що «важливим засобом реалізації природоохоронної політики держави, забезпечення її дії є право. Але останнє може успішно виконувати покладену на нього роль тільки у тому разі, якщо воно саме буде достатньо удосконаленим. На сьогодні правове регулювання екологічних суспільних відносин відстає від вимог практики» [15].

В подальшому в правовому регулюванні екологічних відносин, як твердить С. Кравченко, повинні більше, ніж тепер, враховуватися досягнення, висновки і пропозиції наукових положень, причетних до розроблення заходів із подолання екологічної проблеми, які синтезуються до соціальної екології [16].

Правове регулювання регіональної екологічної політики потребує створення у відповідності з державною волею, виражених у нормах права, жорстких рамок екологічно правильної, обов'язкової і можливої поведінки суб'єктів екологічних правовідносин як фізичних, так і юридичних осіб, а також соціальних груп.

Хотілось ще декілька слів сказати про контроль у галузі охорони довкілля.

Відомо, що в галузі охорони навколишнього природного середовища застосовуються чотири основні види контролю за додержанням екологічного законодавства: державний, самоврядний, виробничий і громадський. Останнім часом суттєво зростає роль і значення саме громадського контролю у відповідній сфері. Це пов'язане насамперед із загальними процесами демократизації в суспільстві, зростанням ролі громадськості в обговоренні та прийнятті екологічно важливих державних рішень, у першу чергу тих, що стосуються прав громадян, підвищенням загальної уваги до питань гарантування екологічних прав громадян. У цьому контексті громадський контроль в галузі охорони довкілля набуває все більшого значення. Правове регулювання останніх років, що здійснюється як на національному, так і на міжнародному рівні, всіляко сприяє утвердженню базових принципів громадського контролю в галузі охорони довкілля: його прозорості, професіоналізму, зв'язку з іншими видами контролю у відповідній сфері, залученню широких верств населення до громадської контрольної діяльності.

Варто порівняти визначення понять "контроль за навколишнім середовищем" та "громадський природоохоронний контроль", вироблені російськими науковцями. Так, контроль за навколишнім середовищем визначають як систему заходів, які забезпечують постійний нагляд за дотриманням та зміною особливо важливих для людини компонентів і показників якості середовища, виявлення джерел та факторів змін, що відбуваються. Цей контроль здійснюють природоохоронні органи усіх рівнів [17]. Громадський природоохоронний контроль визначають як форму участі громадськості в системі цього контролю. Із порівняння даних визначень можна зробити висновок, що доцільно вважати громадський екологічний контроль складовою загального поняття контролю за навколишнім середовищем.

Російський вчений М. Васильєва приділяє увагу проблемам захисту суспільного інтересу в екологічному праві. На її думку, екологічне право має своїм матеріальним джерелом сукупний суспільний інтерес у збереженні та відтворенні об'єктів навколишнього середовища [18]. Вчена вважає, що визнання за громадянами їх права вимагати усунення екологічних порушень з точки зору захисту їх власного права на сприятливе навколишнє середовище, з одного боку, створило б додаткові стимули для дотримання законів представниками влади, з іншого — розкрило б повноваження носіїв права на сприятливе навколишнє середовище. Варто погодитись з тим, що дане право повинно розглядатися як повноцінна юридична сила для вступу громадян у процес з приводу будь-яких екологічних правопорушень. У такому ракурсі "суспільний інтерес" в екологічному праві виступає вже не чимось абстрактним і неперсоніфікованим, а конкретним об'єктом, що потребує захисту з боку законодавця.

Розгляд базових понять екологічного права з точки зору правничої лінгвістики призведе до того, що одним з об'єктів дослідження неодмінно стануть екологічні права громадян. За класифікацією, яку пропонує російський дослідник М. Бринчук, у структурі екологічних прав можна виділити такі групи: права, спрямовані на задоволення потреб людини за рахунок природних ресурсів; права, спрямовані на охорону здоров'я від несприятливого впливу навколишнього середовища; права, що є засобом забезпечення дотримання та охорони прав на сприятливе навколишнє середовище та охорону здоров'я від несприятливого впливу названого середовища; право власності на природні ресурси; екологічні права майбутніх поколінь [19].

Висновки. Отже, кожна свідома людина повинна обов'язково мати загальне уявлення про особливості сучасного екологічного стану, а також про основні напрямки державної політики у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки. Екологізація економіки та свідомості суспільства не є абсолютно новою проблемою. Практичне відображення екологічності тісно пов'язано в першу чергу з державним управлінням (і регулюванням) процесів природокористування. Нове в даній проблемі є еквівалентність обміну між державою, природою та людиною, яка базується на законодавчих, організаційно-технічних рішеннях. Ця проблема на сучасному етапі є дуже гострою. Вона була сформована протягом двох століть і нині набула свого критичного значення. Тому існує об'єктивна необхідність втручання держави в природно-екологічну сферу з метою досягнення збалансованого стану, держава також повинна закласти основи глобального еколого-економічного партнерства між суб'єктами підприємництва, між іноземними партнерами, на рівні планетарного співробітництва заради виживання і подальшого розвитку України, а також всієї цивілізації.

Використані джерела:

1. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25 червня 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. - 1991. - № 41. - Ст. 546.
2. Про стандартизацію : Закон України від 17 травня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. - 2001. - № 31. - Ст. 145.
3. Про основні напрямки державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки : Постанова Верховної Ради України від 5 березня 1998 р. // Відомості Верховної Ради України. - 1998. - № 38-39. - Ст. 248.
4. Про стандартизацію: Закон України від 17 травня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. - 2001. - № 31. - Ст. 145.
5. Про стандартизацію і сертифікацію : Декрет Кабінету Міністрів України від 10 травня 1993 р. // Відомості Верховної Ради України. - 1993. - № 27. - Ст. 289.
6. Державні стандарти України. Каталог нормативних документів. - К.: Держстандарт України, 2002. - 164 с.
7. Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні //Режим доступу: http://mail.menr.gov.ua/pabl/nd2000_5.pdf.
8. Хилько М. Екологічна політика / М. Хилько. - К., 1999. - С. 337.

9. Кисельов М.М., Канак Ф.М. Національне буття серед екологічних реалій / М. М. Кисельов, Ф. М. Канак. - К., 2000. - С. 184.
10. Андрейцев В.І. Проблеми конституціоналізації об'єктного складу права екологічної безпеки / В. І. Андрейцев // Вісник КНУ ім.Тараса Шевченка. Юридичні науки. - Вип. 40. - 2000. - С. 10.
11. Колбасов О.С. Концепция экологической безопасности (юридический аспект) / О. С. Колбасов // Сов. гос. и право. - 1988. - № 12. - С. 4.
12. Балюк Г.І. Правові аспекти забезпечення ядерної та радіаційної (радіоекологічної) безпеки в Україні / Г. І. Балюк. - К., 1997. - С. 38.
13. Яковенко О. Управління регіоном: збалансування повноважень та відповідальності органів влади / О. Яковенко // Урядовий кур'єр. - 2000. - № 195. - С. 4.
14. Шемшученко Ю.С. Местные советы и охрана окружающей среды / Ю. С. Шемшученко. - М., 1987. - С. 9, 32.
15. Шемшученко Ю.С. Правовые проблемы экологии / Ю. С. Шемшученко. - К., 1989. - С. 5.
16. Кравченко С.Н. Социально-психологические аспекты правовой охраны окружающей среды / С. Н. Кравченко. - Львов, 1988. - С. 19.
17. Вишнякова С., Вишняков Г., Алешукин В., Бочарова Н. Экология и охрана окружающей среды: Толковый терминологический словарь / С. Вишнякова, Г. Вишняков, В. Алешукин, Н. Бочарова - М., 1998. - С. 202
18. Васильева М. Проблемы защиты общественного интереса в экологическом праве / М. Васильева // Государство и право. - 1999. - №8. - С. 49-62.
19. Бринчук М. Теоретические основы экологических прав человека / М. Бринчук // Государство и право. - 2004. - № 5. - С.5-15.

Рецензент: д.ю.н., старший науковий співробітник Копан О.В.

УДК 343

Нерсесян А.С.,

к.ю.н., науковий співробітник

відділу проблем кримінального права, кримінології та судоустрою

Інституту держави і права ім. В.М. Корецького

НАН України

КОРПОРАТИВНА ІНФОРМАЦІЯ З ОБМЕЖЕНИМ ДОСТУПОМ ЯК ПРЕДМЕТ СЛУЖБОВИХ ЗЛОЧИНІВ В СФЕРІ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Анотація. Автор розглядає кримінально-правові аспекти захисту конфіденційної інформації підприємницьких товариств та інших суб'єктів підприємницької діяльності. Розглядаються аспекти відповідальності за дії, що складають промислове шпигунство.

Аннотация. Автор рассматривает уголовно-правовые аспекты защиты конфиденциальной информации предпринимательских обществ и других субъектов предпринимательской деятельности. Рассматриваются аспекты ответственности за действия, составляющие промышленный шпионаж.